

انجمن علمی فقه برای تطبیق ایران

فصلنامه فقه برای تطبیق

Volume 2, Issue 1, 2022

Illegitimate Relationships in Cyberspace from the Perspective of Criminal Jurisprudence

Mohammad Masoudinia *¹

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Social Sciences and Law, Payame Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 61-69

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-0225-9409

TELL: +989141147266

Email: masoudnia@pnu.ac.ir

Article history:

Received: 14 Feb 2022

Revised: 27 Feb 2022

Accepted: 29 Feb 2022

Published online: 21 Mar 2022

Keywords:

Illegitimate Relationships, Cyberspace, Corruption, Criminal Jurisprudence.

ABSTRACT

Illegitimate relationships in cyberspace are one of the important issues, which are ambiguous and needs to be investigated due to being a new phenomenon. In this paper, an attempt has been made to investigate illegitimate relationships in cyberspace from the perspective of criminal jurisprudence. The paper is descriptive-analytical and the library method is used. The findings indicate that illegitimate relationships can be realized in cyberspace considering that it is not limited to a physical relationship from a jurisprudential point of view. Just as people can have illegitimate relationships with each other in the physical world, they can also have such relationships with each other through cyberspace, because what is the criterion for an illegitimate relationship is corruption and temptation, and it does not matter if its realization is through a computer or any other device. Therefore, people who communicate with each other outside the framework in this way, have committed a crime and can be punished. In conclusion, it can be said that the basis for the realization of illegitimate relationships is corruption and temptation. However, it is not easy to determine the exact criteria for corruption and temptation. Especially since the issue of custom can also be effective in this regard.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Masoudinia, M (2022). "Illegitimate Relationships in Cyberspace from the Perspective of Criminal Jurisprudence" . *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 2(1): 61-69.

مقدمه

یکی از پیامدهای رشد و توسعه فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات، جهانی‌شدن فرهنگ‌ها است. یکی از این بسترها موضوع ارتباط با جنس مخالف و کیفیت این رابطه در فضای مجازی می‌باشد. درواقع، گسترش روزافزون ابزارهای جدید و شکل‌گیری فضایی به نام فضای مجازی و استفاده حداکثری کاربران از آن، زمینه‌ساز طرح مسائل مختلفی شده است که یکی از آن‌ها مسائل مربوط به روابط نامشروع است. ارتباطات در فضای مجازی توسعه یافته است. زمانی ارتباط از طریق ایمیل صورت می‌گرفت، ولی حالا چت^۱ نوشتاری یا صوتی هم اضافه شده است و پیشرفته‌تر از این، از طریق «وب‌کم»^۲ می‌توانند به صورت صوتی و تصویری زنده باهم در ارتباط باشند. بنابراین افراد به راحتی از یک شهری به شهر دیگر یا از کشوری به کشور دیگر و یا در داخل یک شرکت بزرگ که رایانه‌ها از طریق شبکه به هم متصل هستند، می‌توانند ارتباط برقرار کنند. این فضا به دلیل داشتن حجم وسیع اطلاعات و ارتباطات زمینه گسترش یکسری روابط را به وجود آورده است که مشروع یا نامشروع بودن آن از منظر فقهی نیازمند تحقیق و پژوهش است. در فضای مجازی بستری فراهم شده که روابط نامشروع در این فضا قابل مقایسه با فضای واقعی نیست؛ و ابزارهای فراوانی برای ارتباط در اختیار سایر آحاد جامعه به‌ویژه نوجوانان و جوانان قرار گرفته که به دلیل ارزان بودن، در دسترس‌تر بودن، پنهان ماندن هویت، انتشار سریع اطلاعات به همراه جذابیت و تنوع، زمینه پاسخ‌گویی به یک نیاز جدی جامعه را در حد وسیع فراهم کرده است. این در حالی است که برخی از افراد که در فضای واقعی حاضر به روابط نامشروع نیستند، در فضای مجازی به راحتی با جنس مخالف ارتباط نامشروع برقرار می‌کنند؛ بنابراین ضروری است

که با توجه به حجم گسترده چنین ارتباط‌هایی در فضای مجازی و ابزارهای مختلفی که در این زمینه وجود دارد این مسأله از منظر فقهی مورد بحث و بررسی قرار گیرد. در خصوص روابط نامشروع در فقه، تألیفات متعددی انجام شده است: سمیه جعفری و همکاران در مقاله‌ای، مصادیق روابط نامشروع و عمل منافی عفت در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران را مورد بررسی قرار داده‌اند (جعفری و همکاران، ۱۳۹۵). کرم جانی پور و همکاران نیز در کتابی، پیشگیری از روابط نامشروع در شبکه‌های اجتماعی را بررسی کرده‌اند (جانی پور و همکاران، ۱۳۹۸). اما روابط نامشروع در محیط فضای مجازی از منظر فقه جزا مورد توجه قرار نگرفته است و در این مقاله تلاش شده به این موضوع مهم پرداخته شود. سؤال مقاله بدین شکل قابل طرح است که رویکرد فقه جزا نسبت به روابط نامشروع در محیط فضای مجازی چگونه قابل تحلیل است؟ به منظور بررسی سؤال مورد اشاره ابتدا به صورت گذرا به مفهوم روابط نامشروع اشاره شده و در ادامه به تحلیل دیدگاه فقه در خصوص روابط نامشروع در فضای مجازی پرداخته شده است.

۱- رابطه نامشروع

از منظر فقهی روابط نامشروع به معنای روابط میان دو نفر است در شرایطی که علقه زوجیت میان آنها نباشد و این روابط شامل مواردی از قبیل تقبیل یا مضاجعه است. (محقق حلی، ۱۳۷۷، ۳۶۵؛ نجفی، ۱۴۱۲، ۲۸۹ و ۲۹۰) رویکرد حقوق کیفری موضوع مقاله حاضر نیست اما لازم به ذکر است که در قوانین جزایی ایران از رابطه نامشروع تعریفی ارائه نشده است و فقط قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) در ماده ۶۳۷ در این مورد بیان می‌دارد: «هرگاه زن و مردی که بین آن‌ها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند به شلاق تا نودونه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل منافی باعفت و اکراه باشد فقط اکراه کننده تعزیر می‌شود». حقوق دانان بر اساس ماده

^۱- Chat

^۲- Webcam

چت کردن (گفتگوی اینترنتی و با لحاظ این مطلب که هیچ صحبت زشت و زنده‌ای در آن مطرح نشود چه حکمی دارد)» فرمودند: «چون خوف وقوع در حرام است جایز نیست» (آیت‌الله سیستانی، ۱۴۰۱: ۱۸۳). با توجه به فتاوی فوق، صحبت کردن با نامحرم اگر با قصد لذت و شهوت نباشد مانعی ندارد. اگر اسلام روابط آزاد افراد را منع نموده به خاطر آثاری است که این‌گونه روابط دنبال دارد. با توجه به نظرات فقها، می‌توان گفت چت و گفتگوی اینترنتی چنانچه به فساد منجر شود مشروع است. نظریه اداری حقوقی قوه قضائیه به شماره ۷/۲۴۵۲ - ۷/۶/۱ - ۷۸ حاکی از این است که «صرف نوشتن نامه عاشقانه رابطه نامشروع محسوب نمی‌شود.»

نکته آخری که در این حیطة قابل ذکر است این‌که آیا رابطه بین دو نفر در محیط مجازی (مثل چت کردن دو نفر در اینترنت) را می‌توان از باب خلوت با نامحرم، دانست؟ در جواب باید گفت که هرچند برخی از فقها این عمل را حرام دانسته‌اند، ولی آن چه از عباراتشان برمی‌آید این‌که خلوت با نامحرم زمانی صدق می‌کند که باهم در یک محل باشند (حسینی، ۱۳۸۲: ۱۷۱). وگرنه بر مواردی که در یک محل نباشند و به‌عبارتی دیگر از طریق اینترنت هم گفتگو کنند، صدق خلوت نمی‌کند. عرفاً هم بر چنین مواردی خلوت صدق نمی‌کند، خصوصاً این‌که برخی از فقها خلوت با نامحرم را حرام نمی‌دانند و قاعده درء هم مؤید آن است. هرچند رابطه مذکور از جهت دیگر حرام و مستوجب تعزیر است.

۲-۲- نگاه به نامحرم در فضای مجازی

یکی از موضوعات مهم در بحث روابط نامشروع در فضای مجازی، نگاه به نامحرم است. امری که از طریق وب‌کم امکان‌پذیر است. لازم به ذکر است که در خصوص نگاه کردن به دست و صورت سه نظر متفاوت وجود دارد: عده‌ای مطلقاً قائل به جواز شده‌اند (طوسی، ۱۳۷۸، ۴/۱۶۰؛ محقق سبزواری، ۱۴۲۳: ۱۵۴؛ طباطبایی، ۱۴۰۴، ۲/۷۳ - ۷۴؛

فوق تعریف‌های مختلفی از آن ارائه داده‌اند، از جمله: «رابطه نامشروع در مقابل رابطه مشروع قرار دارد و رابطه مشروع رابطه‌ای است که بر اثر علقه زوجیت میان زن و شوهر به وجود می‌آید. بنابراین هر عملی که تنها برای زن و شوهر مشروع است اگر توسط غیر زن و شوهر انجام شود، رابطه نامشروع تلقی می‌شود» (زراعت، ۱۳۸۲: ۴۲۵).

۲- روابط نامشروع در محیط فضای مجازی

در این قسمت به بررسی رویکرد فقه نسبت به روابط نامشروع در محیط فضای مجازی پرداخته می‌شود.

۲-۱- چت و گفتگوی اینترنتی

شارع برای صحبت کردن و ارتباط زن و مرد حدودی قائل است که خارج از این مشروع نیست. به‌طور کلی و با توجه به منابع فقهی می‌توان گفت مردها با این شرایط می‌توانند با نامحرم صحبت کنند: ۱- به قصد لذت و ریه نباشد؛ ۲- با این صحبت کردن به گناه آلوده نشوند. همچنین صحبت کردن با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است، خصوصاً اگر مخاطب جوان باشد. نیز زنان با این شرایط می‌توانند با نامحرم صحبت کنند: ۱- به قصد لذت و ریه نباشد؛ ۲- صدای خود را ترقیق و تلطیف نکنند؛ و ۳- خوف افتنان نباشد. همچنین صحبت کردن خانم‌ها با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است (معصومی، ۱۳۷۵: ۳۶).

آیت‌الله صافی گلپایگانی در این خصوص فرمودند: «صحبت زن با اجنبی اگر با ریه و لذت باشد حرام است» (گنجینه آرای فقهی و قضایی، ۱۳۸۸: سؤال ۶۱۷۱۵). همچنین در پاسخ به سؤال ارتباط و دوستی بین دختر و پسر تا چه حد از نظر شرعی صحیح است؟ آیا ارتباط تلفنی جایز است؟» فرمودند: «ارتباط برقرار کردن بین دو نامحرم با تلفن و غیره به هیچ نحوش صحیح نیست و معرض فتنه و فساد است» (گنجینه آرای فقهی و قضایی، ۱۳۸۸: سؤال ۶۱۷۰۴). همچنین آیت‌الله سیستانی در پاسخ به این سؤال که: «آیا دوستی پسر با دختر از طریق

محقق بحرانی، ۱۴۰۵، ۲۳/۵۳ - ۵۴). عده‌ای مطلقاً قائل به حرمت شده‌اند (طوسی، ۱۴۰۶، ۳۲۵/۲؛ فخر المحققین، ۱۳۸۷، ۶/۳؛ میرزای قمی، ۱۴۱۳: ۴۲۴؛ نجفی، ۱۴۱۲، ۲۹/۸۰). عده‌ای نگاه اول را جایز و تکرار آن را حرام شمرده‌اند (محقق حلی، ۱۴۱۲، ۲۶۹/۲؛ علامه حلی، ۱۴۱۳، ۶/۳). اما در خصوص سایر اعضاء بدن نوعی اجماع میان فقها وجود دارد که نگاه کردن در هر شرایطی حرام است (حر عاملی، ۱۴۱۴: ۶۱۷/۱۲).

حال سؤال این است که نگاه به نامحرم از طریق وسایلی چون وب‌کم که به صورت واسطه‌ای هست چه حکمی دارد. این مسأله نیز به‌شدت مورد اختلاف فقها است. برخی قائل به جواز شده و نوشته‌اند: ظاهراً آن چه را نمی‌توان به‌طور مستقیم نگاه کرد، در آب و آئینه و امثال آن می‌توان نگاه کرد (محقق نراقی، ۱۴۱۵، ۴۷۲/۲). در عروه، نگاه به نامحرم در آب و آئینه را تحریم کرده‌اند و همه‌کسانی که بر عروه حاشیه دارند با او موافقت کرده‌اند (گلیایگانی یزدی، ۱۹۸۱، ۳۲۰/۱). آیت‌الله خامنه‌ای در جواب سؤال حکم نگاه به تصویر زن نامحرم فرموده‌اند: «نگاه کردن به تصویر زن نامحرم، حکم نگاه کردن به خود زن نامحرم را ندارد. بنابراین اگر نگاه از روی لذت نبوده و خوف افتادن به گناه نباشد و تصویر هم متعلق به زن مسلمانی که بیننده آن را می‌شناسد نباشد، اشکال ندارد. و بنا بر احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که به‌طور مستقیم از تلویزیون پخش می‌شود نگاه کرد، ولی در پخش غیرمستقیم تلویزیونی اگر ریبه و خوف افتادن به گناه نباشد نگاه کردن اشکال ندارد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۰، ۳۵/۲). با توجه به نظر فقها (حر عاملی، ۱۴۱۴: ۶۱۷/۱۲) می‌توان گفت که نگاه کردن زنده یا غیرمستقیم به تصاویر یکدیگر در اینترنت همه مفاسدی را که بر نگاه کردن به خود نامحرم مترتب می‌شود در پی دارد.

نکته بعدی که در بحث رابطه نامشروع اینترنتی قابل توجه است اینکه آیا لازم است که در این محیط اشخاص یکدیگر

را از لحاظ زن و مرد بودن بشناسند؟ شایع است افراد در محیط گفت‌وگو خود را واقعی معرفی نمی‌کنند و مردی ممکن است خود را به‌طرف مقابل زن معرفی کند و یا زنی خود را مرد معرفی کند، درحالی‌که درواقع شخصی که تصور می‌کند با زن صحبت می‌کند مرد است و یا برعکس. در این صورت صرف‌نظر از اینکه نفس عمل فریب دیگران، عملی حرام است، با فرض وجود سایر شرایط آیا می‌توان چنین موردی را رابطه‌ی نامشروع تلقی کرد؟ این در حالی است که اگر شخص از ماهیت طرف مقابل آگاهی داشت هیچ‌وقت رابطه برقرار نمی‌کرد و یا اصلاً تأثیری در وضعیتش ایجاد نمی‌کرد؟ در جواب باید گفت: آنچه شارع ملاک قرار داده است، خوف فتنه و فساد است؛ همان‌طور که در استفتائات از آیت‌الله سیستانی این نکته مطرح شده بود. ولی از طرف دیگر، با توجه به این‌که موضوع جرم (گناه) وجود ندارد و به‌اصطلاح سالبه به انتفاع موضوع است، بعید به نظر می‌رسد که چنین موردی را داخل در رابطه نامشروع تلقی کرد (آیت‌الله سیستانی، ۱۴۰۱: ۱۸۳).

۲-۳- مکالمه یا ارسال پیام

یکی از انواع ارتباطات در فضای مجازی ارسال عکس و ارسال پیام است. اما سؤال این است چنانچه ارسال عکس و ایمیل حاوی مطالب شهوانی و هوس‌انگیز باشد مصداق رابطه نامشروع تلقی می‌شود؟ اداره حقوقی قوه قضائیه چنین پاسخ داد «صرف مکاتبه مبنی بر ابراز تمایل و علاقه به ازدواج بین زن و مرد که فاقد موانع نکاح باشند جرم تلقی نمی‌گردد.» (ارانی ارباطی، ۱۳۹۷: ۲۸۱) دادگاه با توجه به انکار شدید متهمان چون تنها دلیل شاکی متن پیام‌های مذکور است و دلیل دیگری ارائه نشده است هرچند ملاحظه متن پیام‌ها به نحوی است که شرعاً و عرفاً مستحق سرزنش و مذمت است اما رابطه نامشروع به معنای اخص احراز نمی‌گردد لذا به استناد ماده ۴ قانون آیین دادرسی کیفری حکم برائت متهمان

را صادر می‌نماید. مشاهده می‌شود استناد به ارسال پیامک دلیل جرم نمی‌باشد. همچنین نظریه اداری حقوقی قوه قضائیه به شماره ۷/۲۴۵۲-۱/۶-۷۸ حاکی از این است که صرف نوشتن نامه عاشقانه رابطه نامشروع محسوب نمی‌شود (ارانی ارباطی، ۱۳۹۷: ۲۸۱) ولی اگر این عمل از یک طرف صورت گیرد، و طرف مقابل با قصد ریبه آن‌ها را ملاحظه کند، بعید نیست که چنین مواردی را رابطه‌ی نامشروع تلقی کرد.

۲-۴- رابطه به صورت ارسال عکس و فیلم و استیکر

ارسال عکس غیر شرعی در تلگرام حتی به دوستان و بدون شکایت جرم محسوب می‌شود. فردی که اقدام به ارسال این محتویات از جمله عکس، فیلم، صوت و... مستهجن می‌کند، گاهی برای دوست خود ارسال می‌کند و گاهی در گروه منتشر می‌کند، اما باید گفت در هر دو صورت طبق قانون جرایم رایانه‌ای، عمل فوق جرم محسوب می‌شود اما مجازات متفاوت دارد، بدین شرح که: اگر به دوست خود یا گروهی که کمتر از ده نفر ارسال کند جزای نقدی و اگر به ده نفر بیشتر ارسال کند به حبس و جزای نقدی یا هر دو آن‌ها محکوم خواهد شد. لازم نیست که فرد ارسال کننده شکایت کند بلکه این جرم، غیرقابل گذشت بوده و در صورت مشاهده توسط مقام قضائیه متهم تحت تعقیب قرار خواهد گرفت.

در دادنامه مورخ ۱۳۹۵/۲/۱۶ صادره از شعبه ۱۰۸۹ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی ارشاد تهران با موضوع رابطه نامشروع در فضای مجازی و انتشار تصاویر و فیلم مبتذل و مستهجن در فضای مجازی در خصوص اتهامی که منتهی به صدور کیفرخواست شده است دادگاه با توجه به اقرار متهمان و مستندات ابرازی برآمده از اکانت تلگرام متهمان، بزهکاری آن‌ها را دایر بر رابطه نامشروع در حد مصاحبت به قصد تلذذ و گناه را محرز و منطبق با قسمت اول ماده ۱۳۷ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی و هریک را به ۹۹ ضربه شلاق

تجزیری محکوم می‌نماید. در خصوص اتهام دیگر متهمان یعنی انتشار و ارسال تصاویر مبتذل و مستهجن در فضای مجازی به نظر این دادگاه صرف ارسال آن‌هم به صورت ارسال خصوصی اتهام دیگر متهمان یعنی انتشار و ارسال تصاویر مبتذل و مستهجن در فضای مجازی آن‌هم به صورت خصوصی بین دو نفر، انتشار موردنظر مقنن در ماده ۷۴۲ قانون مذکور (ماده ۱۴ ق.ج.ر) را شامل نمی‌شود، اما دادگاه معتقد است عمل متهم ردیف اول که شروع کننده ارسال کلیپ تصویری مستهجن بوده، با بند ب ماده ۷۶۳ قانون یاد شده انطباق دارد و به نوعی درصدد تحریک متهم ردیف دوم برای عمل منافی عفت برآمده و موفق هم شده چراکه موجب از هم گسستن زندگی مشترک شاکی و متهمه شده است. لذا متهم ردیف اول را علاوه بر اتهام رابطه نامشروع به تحمل یک سال حبس بابت تحریک متهمه به عمل منافی عفت از طریق حامل‌های داده با قابلیت فقط مجازات اشد محکوم می‌کند.

۳- چالش‌های تعیین مرجع صالح در فضای سایبر

اگرچه عنوان مقاله حاضر فارق از مباحث حقوق کیفری است لیکن به اختصار و جهت تکمیل بحث می‌توان گفت که موانع و چالش‌های تعیین دادگاه صالح نسبت به جرایم ارتكابی در فضای سایبر خود تابع ویژگی‌های خاص فضای مذکور می‌باشد. مهم‌ترین مانع موجود بر سر راه تعیین صلاحیت دادگاه‌های کیفری نسبت به جرایم سایبری محل وقوع جرم است. (حسن‌بیگی، ۱۳۷۷: ۲۸). در جرایم سنتی عواملی که بر تعیین مکان وقوع جرم اثر می‌گذارد بسته به محل شروع جرم، محل استقرار مجرم وقوع نتیجه، محل وجود ادله و محل کشف جرم و... تفاوت می‌کند درحالی که در جرایم سایبری به خاطر مجازی و دیجیتالی بودن محل ارتكاب و همچنین گستردگی شبکه رایانه‌ای و مخابراتی تعدد عوامل مختلف در خصوص مکان به صورت یک چالش نمود پیدا

تشخیص داده شود که مرتکب جرم موردنظر چه کسی است و دارای تابعیت کدام دولت می‌باشد و یا اینکه مرتکب جرم در کدام نقطه از جهان قرار دارد. درحالی‌که همان‌طور که اشاره گردید، هیچ سیستمی برای شناسایی هویت در فضای سایبر قابل‌تصور نیست و افراد به‌راحتی می‌توانند با هویت غیر واقعی وارد شبکه اینترنتی یا مخابراتی شوند و هویت خود را کتمان کنند (زرعی، ۱۳۹۲: ۵). درنهایت می‌توان گفت که تحقیقات اولیه و ادله و نیز مسائل مربوط به صلاحیت در فضای مادی و عینی با تحقیقات اولیه و ادله و نیز مسائل مربوط به صلاحیت در فضای مجازی تفاوت دارد. بسیاری از اصول و قواعدی که در حال حاضر برحسب سنت‌های موجود در دادرسی‌ها انجام می‌گیرد در فضای مجازی نمی‌تواند کاربرد پیدا کند و قطعاً دانش و دانسته‌های جدیدتری را می‌طلبد. درواقع فن‌آوری‌های جدید، آشنایی با روش‌های تازه و کاربرد آن‌ها را ایجاب می‌کند. دیگر نمی‌توان فقط با روش‌های سنتی و ابزارهای شناخته‌شده آن در این اقیانوس پهناور شنا کرد.

نتیجه‌گیری

صرف اجتماع و ارتباط زنان و مردان منع شرعی و قانونی ندارد ولی این اجتماع و ارتباط تا حدی مشروع و قانونی است که از حدود شرعی عدول نکند. بر اساس نظرات فقها صرف ارتباط فیزیکی برای ارتباط نامشروع لازم نیست بلکه بدون ارتباط فیزیکی هم می‌تواند چنین جرمی محقق گردد و لذا جرم رابطه نامشروع رایانه‌ای با توجه به شرایط آن و علیرغم عدم ارتباط فیزیکی و عدم شناخت یکدیگر تحت شرایطی می‌تواند واقع شود و نحوه و شکل ارتباط تأثیر چندانی در تحقق جرم رابطه نامشروع ندارد. رابطه بین افراد در محیط مجازی هرچند به دلیل عدم حضور دو فرد در یک مکان از مصادیق خلوت با نامحرم تلقی نمی‌شود اما از جهات دیگر حرام و مستوجب تعزیر است. نکته حائز اهمیت این است که

می‌کند. اگرچه با به‌کارگیری فنون و شیوه‌های پیشرفته و تلاش‌های مضاعف شاید بتوان محل شروع عملیات یا بارگذاری محتویات از نظر فیزیکی مشخص کرد ولی این تشخیص اولاً نیاز به یک همکاری گروهی و بین‌المللی از یک طرف و شرکت‌های خدمات‌دهی اطلاعاتی از طرف دیگر می‌باشد. ثانیاً تشخیص این مکان برای اعمال صلاحیت کافی نیست (دزیانی، ۱۳۸۲: ۴۳). بر همین اساس جرایم محیط سایبر برخلاف جرایم سنتی که در مکان مشخص و محصور اعم از اتاق، یک ساختمان یا یک منطقه رخ می‌دهند ممکن است در چند گوشه‌ی کره زمین ارتکاب یابند.

زمان وقوع جرم رابطه نامشروع از دیگر چالش‌های تعیین مرجع صالح در فضای سایبر است. مشکل تعیین زمان ارتکاب جرم از آنجا به‌عنوان یک چالش برای تعیین مرجع قضایی صالح محسوب می‌گردد که قوانین ناظر به صلاحیت ممکن است در روند ارتکاب چنین جرایمی دچار تحول شوند و در این بین مشکل تعیین قانون صالح به‌تبع مشکل تعیین زمان ایجاد جرم به وجود آید (زرعی، ۱۳۹۲: ۵).

از دیگر مشکلات موجود بر سر راه تعیین دادگاه صالح، که خود یکی از عوامل ایجاد چالش پیشین یعنی محل ارتکاب جرم می‌باشد، صعوبت تعیین محل استقرار مرتکب جرم در هنگام ارتکاب جرم و یا پس از آن می‌باشد. به این دلیل که فضای سایبر فضای غیرملموس و از طرف دیگر فضایی گسترده و فرامرزی است و همچنین به لحاظ حرفه‌ای و متخصص بودن مرتکبین جرایم در فضای سایبر غالباً اشخاص مرتکب جرایم به سادگی طعمه‌های خود را شکار می‌کنند و با استفاده از ترفندها و شیوه‌های تغییر هویت ویژه سعی در ناشناخته ماندن خود می‌کنند. از آنجا که ازجمله اصول تعیین دادگاه صالح، صلاحیت مبتنی بر تابعیت مرتکب و یا صلاحیت دادگاه محل استقرار مرتکب می‌باشد، جهت تشخیص دادگاه صالح بنا بر یکی از این اصول لازم می‌آید

- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۴). *وسائل الشیعه*. جلد دوازدهم و بیست و هشتم، قم: نشر مؤسسه آل البیت.
- حسن بیگی، ابراهیم (۱۳۷۷). «توسعه شبکه ملی دیتا، چالش‌های فراروی و تهدیدهای متوجه امنیت ملی». *فصلنامه مطالعات مدیریت*، ۴۸: ۱-۲۸.
- حسینی، محمد (۱۳۸۲). «کنکاشی پیرامون فساد از منظر فقه». *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان*، ۱۸: ۱۶۰-۱۸۱.
- حلی، حسن بن یوسف بن مطهر (۱۴۱۳). *قواعد الاحکام*. قم: موسسه نشر اسلامی.
- فخر المحققین، محمد (۱۳۸۷). *ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد*. جلد سوم، قم: موسسه اسماعیلیان.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۰). *اجوبه الاستفتائات*. چاپ ششم، تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی.
- دزیانی، محمدحسن (۱۳۸۲). «مقدمه‌ای بر ماهیت و تقسیم‌بندی تئوریک جرایم کامپیوتری»، *خبرنامه حقوق داده‌ورزی*، ۸۷: ۴۳.
- زارعی، محمدعلی (۱۳۹۲). «صلاحیت مراجع کیفری در رسیدگی به جرایم رایانه‌ای». تهران: همایش الکترونیکی پژوهش‌های نوین در علوم و فناوری.
- زراعت، عباس (۱۳۸۲). *شرح قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)*. جلد دوم، چاپ اول، تهران: نشر ققنوس.
- محقق سبزواری، محمدباقر (۱۴۲۳). *کفایه الاحکام*. قم: دفتر انتشارات اسلامی حوزه علمیه.
- سیستانی، علی حسینی (۱۴۰۱). *استفتائات*. قم: انتشارات اسلامی.
- طباطبائی، سید علی (۱۴۰۴). *ریاض المسائل*. جلد دوم، قم: نشر مؤسسه آل البیت.

به قرائن و امارات که در اطراف هر یک از مرتکبان وجود دارد باید توجه خاص کرد و عرف و عادت و آداب و رسوم در جامعه مرسوم را نیز مدنظر قرارداد و سپس در خصوص مرتکبان، قضاوت نمود نه این که صرف یک مکالمه تلفنی و یا گپ اینترنتی و نشستن در کنار یکدیگر در پارک، ملاک و معیار روابط نامشروع تلقی گردد و مرتکبان تحت تعقیب قرار گیرند و به مجازات برسند.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهام نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده واحد صورت گرفته است.

تشکر و قدردانی: از تمامی کسانی که در انجام این تحقیق به نگارنده کمک نموده‌اند، تشکر می‌نمایم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

- ارانی ارباطی، بابک (۱۳۹۷). *مجموعه نظریه‌های مشورتی جزایی*. چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
- جانی پور، کرم؛ معروفی، مختار و رئیسی، فرهاد (۱۳۹۸). *پیشگیری از روابط نامشروع در شبکه‌های اجتماعی*. چاپ اول، تهران: انتشارات فرهیختگان دانشگاه.
- جعفری، سمیه؛ نجبری، مجتبی و حیدری، نادر (۱۳۹۵). «مصادیق روابط نامشروع و عمل منافی عفت در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران». تهران: اولین همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم انسانی.

- طوسی، محمد بن حسن (۱۳۸۷). *المبسوط*. جلد چهارم، قم: نشر مکتبه المرتضویه.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۶). *النهایه*. جلد دوم، قم: منشورات قدس.
- گلپایگانی یزدی، محمد کاظم (۱۹۸۱). *العروه الوثقی*. جلد اول، بیروت: مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت (ع).
- محقق بحرانی، یوسف (۱۴۰۵). *الحدائق الناظره فی احکام العتره الطاهره*. جلد بیست و سوم، قم: دفتر انتشارات وابسته به جامعه مدرسین.
- محقق حلی، نجم الدین جعفر بن حسن (۱۴۱۲). *شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام*. جلد دوم، قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- محقق نراقی، ملا احمد (۱۴۱۵). *مستند الشیعه فی احکام الشریعه*. جلد دوم، قم: موسسه آل البیت (ع).
- معصومی، مسعود (۱۳۷۵). *احکام روابط زن و مرد*. چاپ هفدهم، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- میرزای قمی، ابوالقاسم (۱۴۱۳). *جامع الشتات*. تهران: انتشارات موسسه کیهان.
- نجفی، محمدحسن (۱۴۱۲). *جواهر الکلام*. جلد بیست و نهم، قم: دار کتاب الاسلامیه.

